

Maria Brodzka-Bestry

Cykl spotkań zamkowych "Cztery pory roku na Zamku"

Kronika Zamkowa 1-2 (65-66), 209-214

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Maria Brodzka-Bestry

CYKL SPOTKAŃ ZAMKOWYCH CZTERY PORY ROKU
NA ZAMKU

W 2013 r. przypadło trzydziestolecie organizowanych przez Dział Oświatowy pierwszych wykładów dla nauczycieli połączonych z koncertami¹. Pisały już o nich, oraz o późniejszych kursach, Barbara Grosfeld i Anna Kocięcka², które – wraz z Joanną Kurkowską, Jagodą Pietryszyn i Marią Brodzką-Bestry, we współpracy z zasłużoną dla oświaty nauczycielką Zofią Kozłowską, metodykiem historii i autorką podręczników historii – zorganizowały pierwszy cykl spotkań.

W miarę starzenia się społeczeństwa muzea zmieniają swoją ofertę oświatową, kierując ją nie tylko do dzieci i młodzieży, ale również do osób dorosłych. Dział Oświatowy i Pracownia Działań Muzealnych przygotowują atrakcyjny program dla tej części zamkowej publiczności. W 1993 r. cyklem dotyczącym Jana Matejki rozpoczęliśmy organizowanie wykładów otwartych, towarzyszących różnym wystawom³. Nie były one jednak połączone z koncertami.

Wspólnie z Magdaleną Tworzowską i Joanną Grzonkowską zaproponowałyśmy jeszcze jedno atrakcyjne spotkanie ze sztuką – cykl wykładów pt. *Cztery pory roku na Zamku*. Spotkania te rozpoczynają się o godz. 18.00, dzięki czemu mogą na nie zdążyć osoby pracujące. Po wykładzie, krótkim koncercie i zwiedzeniu wystawy goście częstowani są lampką wina. Ta formuła pozwala na dłuższe rozmowy i dyskusje wykładowców z publicznością. Osoby prowadzące i muzycy występują w zrekonstruowanych dawnych strojach. Wieczory odbywają się nie w Sali kinowej, ale w różnych

wnętrzach historycznych, ozdobionych świecznikiem z płonącymi świecami. Do pomysłu takiej organizacji cyklu wykładów zainspirowały nas doświadczenia zebrane podczas naszych wyjazdów służbowych do Anglii, Francji, Włoch i na Litwę, a także podczas wakacyjnych wizyt w muzeach, w których poznając zbiory, obserwowaliśmy także działalność edukacyjną.

Pierwsze spotkanie z nowego cyklu odbyło się 19 października 2011 r. w związku z pokazem obrazu Tycjana *Portret mężczyzny (Tommaso Mosti)* ze zbiorów Galleria Palatina we Florencji i zatytułowane było *Jesienny wieczór przy świecach* z cyklu „Cztery pory roku”. *Wieczór z malarstwem Tycjana, połączony z lampką wina i koncertem*⁴.

O Tycjanie, portreciście papieża, cesarza, książąt, dam i kurtyzan, a także malarzu scen biblijnych i mitologicznych, oraz o jego pobycie na dworze Alfonsa I d'Este w Ferrarze, gdzie powstał eksponowany w Zamku obraz, opowiadali dwaj wybitni specjaliści od włoskiej sztuki nowożytnej, uczniowie prof. Jana Białostockiego – prof. Juliusz A. Chrościcki i dr Józef Grabski. Profesor Chrościcki, zwiazany z Uniwersytem Warszawskim, często współpracuje z Zamkiem, wykladał ostatnio np. w ramach cyklu towarzyszącego wystawie *Wersal Marii Leszczyńskiej. Sztuka dworska we Francji XVIII wieku*. Doktor Grabski natomiast, jeden z twórców i dyrektor Międzynarodowego Instytutu Badań nad Sztuką IRSA, przedstawił w 1997 r. niezwykle ciekawą interpretację obrazu Tycjana *Wenus z Urbino*,

1. Pierwsze spotkanie z cyklu *Cztery pory roku na Zamku - Jesienny wieczór z malarstwem Tycjana* w Nowej Izbie Poselskiej, 19 października 2011 r. Fot. D. Jackowiak

wystawionego wówczas w Zamku Królewskim w Warszawie⁵.

Dwugłos o Tycjanie, który prezentowany był w Nowej Izbie Poselskiej, poprzedził występ konsortu viol da gamba *Canor Anticus*, kierowanego przez prof. UMFC Marcina Zalewskiego, również wieloletniego współpracownika Zamku, grającego na violi da gamba sopranowej. W skład zespołu wchodzi też Piotr Zalewski (viola da gamba alto-wa) i Paweł Zalewski (viola da gamba basowa). Publiczność wysłuchała utworów XVI-wiecznych kompozytorów: Adriana Willaerta, Jana z Lublina, Vincenza Ruffa i Diega Ortiza.

8 lutego 2012 r. odbył się karnawałowy *Zimowy wieczór przy świecach*, połączony z pokazem tańców z XVIII w., towarzyszący wystawie *Stanisław August. Ostatni król Polski. Polityk, mecenas, reformator 1764–1795*. Przy wejściu zaskoczyliśmy publiczność czymś zupełnie nowym w Zamku: wchodzący do Sali Wielkiej goście otrzymali maski karnawałowe. Spotkanie rozpoczęła

Romana Agnel, która wygłosiła wykład na temat karnawału w czasach Stanisława Augusta. Jest ona historykiem sztuki (ukończyła Uniwersytet Paryski), tancerką i choreografem, założycielką i dyrektorem Baletu Dworskiego *Cracovia Danza*, pomysłodawczynią i dyrektorem artystycznym krakowskiego Festiwalu Tańców Dworskich. Po jej prelekcji wystąpił zespół *Cracovia Danza* w składzie: Aleksandra Pawluczuk, Alicja Petrus, Krzysztof Antkowiak i Krzysztof Konefał. Choreografię przygotowała Romana Agnel, kostiumy i maski – Monika Polak-Luścińska, a tancerzy – Dariusz Brojek. Artyści zaprezentowali tańce i scenki związane z karnawałem weneckim, tak modnym w Europie w XVIII w. Zobaczyliśmy mistrzowskie wykonania m.in. dostojnego menueta, królewskiego kuranta czy zmysłowej sarabandy. W pierwszej części programu tancerze w tańcu barokowym i pantomimie przedstawili scenki z popularnej w owym czasie komedii dell'arte. Na scenie pojawili się przewrotny i dowcip-

ny Arlekin, jego zazdrosna towarzyszka Kolombina, pyszny i zadufany w sobie Pantalone, a także wytworna Dama Dworu, walcząca z Kolombiną o względy Arlekina. Po krótkiej przerwie zobaczyliśmy komedię omyłek, nawiązującą do popularnych weneckich bali maskowych. Artyści w efektownych kostiumach odgrywali postaci z ulicznych fiest. Przenieśliśmy się w sam środek karnawału, podczas którego miłość i zazdrość wywołują nieprzewidziane konsekwencje, często prowadzące do brawurowych pojedynków. Przedstawienie do muzyki Arcangela Corellego, Antonia Vivaldiego i Pietra Antonia Giramiego było oparte na traktatach z epoki. Na koniec odbyła się krótka lekcja wybranych kroków tanecznych (dla chętnych).

Wiosenny wieczór przy świecach
31 maja 2012 r. w Dawnej Izbie Poselskiej poprowadził Marcin Skalski-Truskolaski, współpracujący z Zamkiem przy programie *Bernardo Bellotto* i prowadzący *Królewskie warsztaty heraldyczne* dla młodzieży, których efekty można było zobaczyć na wystawie w Zamku. Jest on historykiem sztuki i heraldykiem, a także projektuje herby współczesne. Jego autorską graficzną formą przedstawienia kompozycji heraldycznej jest heksarma, ujęta w sześcioboczną ramę). Pokazując bogatą ikonografię, na spotkaniu opowiadał o tradycji herbowej Rzeczypospolitej (podtytuł wykładu - *Tożsamość, narodowość, integracja* - oddaje w skrócie ujęcie tego trudnego tematu). Spotkanie było elementem programu towarzyszącego wystawie *Pod wspólnym niebem. Rzeczpospolita wielu narodów, wyznań, kultur (XVI-XVIII w.)*, przygotowanego razem z Muzeum Historii Polski.

Inicjatorami następnego spotkania byli: Magdalena Tworzowska, muzyk i kompozytor Andrzej Rejman, syn łączniczki AK Julii z Hrebnickich, odznaczonej orderem *Virtuti Militari*, oraz Marcin Skalski-Truskolaski. Z okazji 68. rocznicy wybuchu powstania zorganizowaliśmy *Sierpniowy wieczór powstańczy przy świecach*, który odbył się 31 sierpnia

2. Balet Dworski *Cracovia Danza - Zimowy wieczór karnawałowy* w Sali Wielkiej, 8 lutego 2012 r. Fot. M. Tworzowska

3. *Sierpniowy wieczór powstańczy przy świecach* w Piwnicy Książęcej, 31 sierpnia 2012 r. Fot. J. Skalska-Truskolaska

2012 r., na dzień przed 73. rocznicą wybuchu II wojny światowej. Miał on charakter impresji poetycko-muzycznej pt. *Losy i ludzie*, inspirowanej wierszami Saliny Baniewicz ze Stachowskich, skierowanymi do syna, Antoniego Baniewicza ps. Wilczyński (1923-1944), który zginął w powstaniu. Poezję czytała Anna Chodakowska, a oprawę muzycz-

4. *Wiosenny wieczór przy świecach*, prowadzony przez Marcina Skalskiego-Truskolaskiego w Dawnej Izbie Poselskiej, 31 maja 2012 r. Fot. M. Tworzowska

ną stworzyli Grzegorz Bożewicz, grający na bandoneonie, Andrzej Rejman i Zofia Tyszkiewicz. Przed spotkaniem w Piwnicy Książęcej publiczność została wprowadzona w nastrój II wojny światowej, oglądając wystawę pt. *Zniszczenie i odbudowa Zamku Królewskiego w Warszawie*, przypominającą o całkowitym zniszczeniu Zamku i stolicy w 1944 r. Spotkanie zaczęło się od rozmowy z powstańcem, por. inż. Tadeuszem Baczyńskim ps. Damian, autorem książki *Batalion Zaremba-Piorun w Powstaniu Warszawskim*, wydanej w 1994 r. z okazji 50. rocznicy wybuchu powstania. Opowiadał o mało znanym wydarzeniu, w którym uczestniczył – urzędzeniu powstańczej elektrowni przy ul. Hożej 51 i uruchomieniu studni głębinowej. Po zniszczeniu elektrowni na Solcu była to jedyna działająca w Warszawie elektrownia, która zapewniała prąd i wodę szpitalom powstańczym w Śródmieściu, a także umożliwiała działanie radiostacji. Dostarczano też energię na Hożą 55, gdzie znajdowała się rusznikarnia produkująca materiały wybuchowe. W czasie spotkania usłyszeliśmy o ogromnym wysiłku żołnierzy zaplecza technicznego, którzy działając w ekstremalnych warunkach, zapewniali walczącym oddziałom i ludności cywilnej dostawę energii elektrycznej i wody.

W roku 2013 zaplanowaliśmy jedynie dwa spotkania. Podobnie jak w roku

5. Spotkanie na temat stroju polskiego, prowadzone przez Marcina Skalskiego-Truskolaskiego w Dawnej Izbie Poselskiej, 14 czerwca 2013 r. Fot. J. Mruk

ubiegłym włączyliśmy je w program imprez towarzyszących wystawom czasowym, połączonych ze zwiedzaniem. Pierwsze spotkanie (14 czerwca) promowało niezwykle ciekawą, choć niewielką, wystawę pasów kontuszowych w oficynie pałacu Pod Blachą. Prelekcja i koncert odbyły się w Dawnej Izbie Poselskiej. Wykład wygłosił Marcin Skalski-Truskolaski, który jest również znawcą dawnych ubiorów. Opowiadał o historii stroju polskiego, o żupanie i kontuszu.

Paweł i Piotr Zalewscy zagrali koncert na violach da gamba pt. *Muzyka na dworach osiemnastowiecznej Europy*. Były to m.in. utwory muzyków działających na dworze Ludwika XIV – Jeana de Sainte-Colombe’a i Marina Marais’a, znanych dzięki francuskiemu filmowi *Wszystkie poranki świata*. Pomimo ustawienia w sali laptopa, ekranu, mikrofonów i konsoli elektroakustycznej dzięki czarowi zabytkowego świecznika z zapalonymi świecami, muzyce, herbom dekorującym izbę i dawnym strojom przenieśliśmy się do Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Na ten wieczór, oprócz pracowników Zamku, współczesne stroje zamienili na rekonstrukcje historycznych sukien i żupanów również koledzy z różnych grup rekonstrukcyjnych, współpracujący z muzeami oraz zespołami tańca dawnego. Na koniec odbyła się pre-

zentacja wiązania pasów. Co ciekawe, zgłosiły się do niej przede wszystkim panie. Cennym doświadczeniem dla publiczności, również tej dorosłej, jest zawsze możliwość dotykania rekwizytów będących rekonstrukcjami. Takie pokazy są częścią edukacji muzealnej już od dawna.

Kolejne spotkanie (zimowe) towarzyszyło wystawie *Wersal Marii Leszczyńskiej. Sztuka dworska we Francji XVIII wieku*. Odbyło się 18 grudnia 2013 r. w Arkadach Kubickiego. Poprowadziły je Agnieszka Kręglińska i Dominika Jackowiak. W tytule wykładu – „*Deser bez sera jest jak piękna kobieta bez oka*”. *Kuchnia XVIII wieku we Francji* – został użyty cytat z książki Anthelme Brillanta-Savarina pt. *Fizjologia smaku*. Spotkanie miało

zupełnie inny charakter niż poprzednie. Tym razem główną atrakcją, poza starannie dobranymi slajdami, pokazującymi francuskie nakrycia stołu i kuchnie w różnych rezydencjach francuskich, m.in. w Wersalu, była możliwość spróbowania dań przygotowanych przez kucharzy restauracji Piąta Ćwiartka, prowadzonej w Arkadach Kubickiego. Taka formuła programu gwarantowała stuprocentową frekwencję.

Spotkania połączone z degustacją potraw według dawnych przepisów weszły już do tradycji muzealnej, np. w dniach 9–11 listopada 2013 r. urządzono we francuskiej rezydencji Vaux-le-Vicomte święto czekolady. Pałac ten, będący własnością prywatną, prowadzi nieco inną politykę niż państwowe muzea francuskie (takie jak Wersal, współorganizator wystawy w Zamku) i organizuje imprezy połączone z próbowaniem potraw czy pikniki na trawie dla publiczności przebranej w kostiumy historyczne. W sieni przy wejściu dzieci mogą wypożyczyć stroje, aby pozować w nich do zdjęć. W piwnicach znajduje się częściowo zrekonstruowana kuchnia, w której zgromadzono autentyczne garnki, w jadalni natomiast ustawiono ciastka w piramidkach jak na dawnych rycinach. W Château des Rohan w Alzacji, pałacu jednego z następców kardynała, który udzielał ślubu Marii Leszczyńskiej, urządzane są natomiast rekonstrukcje dawnych uczt⁶.

Dzięki cyklowi spotkań pt. *Cztery pory roku na Zamku* udało nam się zaproponować program bardzo różnorodny i niezwykle atrakcyjny dla miłośników muzyki, tańca, strojów i wykwintnej kuchni. W przyszłym roku chcielibyśmy kontynuować wątek tradycji szlacheckich. Mówiliśmy już o strojach i herbach, a teraz chcemy porozmawiać o architekturze dworów i pałaców, ich wnętrzach i funkcjach.

6. Rekonstrukcja kuchni w piwnicy pałacu Vaux-le-Vicomte we Francji. Fot. M. Brodzka-Bestry

PRZYPISY

¹ Jest to również 30. rocznica mojej pracy w Zamku Królewskim w Warszawie.

² B. Grosfeld, A. Kocięcka, *Muzyka w edukacji o dziedzictwie w Zamku Królewskim w Warszawie*, „Kronika Zamkowa” nr 1-2/55-56/2008, s. 195-220.

³ Szerzej o działalności edukacyjnej skierowanej do dorosłych pisałam w: M. Brodzka-Bestry, *Wykłady otwarte w Zamku Królewskim w Warszawie na tle działalności oświatowej dla dorosłych w innych muzeach i galeriach europejskich*, „Kronika Zamkowa” nr 1-2/47-48/2004, s. 179-188; *eadem*, *Spotkanie ze sztuką w muzeum. Metody pracy historyka sztuki z dziećmi, młodzieżą i dorosłymi*, w: *Historia sztuki dzisiaj. Materiały LVIII Ogólnopolskiej Sesji Naukowej Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, Warszawa 2010, s. 237-254. Obszerna literatura na ten temat – zob. *Muzea*

i uczenie się przez całe życie – podręcznik europejski, Warszawa 2013.

⁴ M. Tworowska, *Tycjan w Warszawie. Relacja z wystawy Tycjan – „Portret mężczyzny (Tommaso Mosti)”*, „Kronika Zamkowa” nr 1-2/61-62/2011, s. 299-300.

⁵ J. Grab ski, *Tak zwana „Wenus z Urbino” Tycjana – komemoratywna alegoria miłości małżeńskiej*, „Kronika Zamkowa” nr 1/37/1999, s. 51-73. Zob. też: J.A. Chrościcki, *Tycjan a Polacy*, *ibidem*, s. 89-100.

⁶ Działalność muzeów francuskich miałam możliwość poznać dzięki stażowi w ramach Programu *Leonardo da Vinci*, będącego częścią Programu *Uczenie się przez całe życie*, w dniach 8 października – 5 listopada 2013 r., a wycieczkę do Vaux-le-Vicomte zawdzięczam Anne Carraso, wicekierownikowi Działu Oświatowego pałacu w Wersalu.